

Ha valaki ismerősként mozog a magyarországi örmény közösségben elkerülhetetlen, hogy előbb utóbb ne találkozzon egy dallamosan pergő név említésével. Yerecián Ara a magyar történelem félmúltjának, a huszadik század egészének regénybeillő alakja. Ahogy kutat az ember a vele kapcsolatos történetek között, nézegeti a megsárgult fényképeket egy kalandos életút rajzolódik ki, amely szélesvászonért kiált! Embere, ezt Spielberg már rég leforgatta volna. Ismerjék meg a hontalan örmény történetét: a jég hátán is megélő, mindenből pénzt varázsoló üzletembert, a hölgyek nagy tisztelőjét, az orfeumok és mulatók világának szenvedélyes szerelmesét, a Buváti tervezőjét, a képző és életművészt, aki nyilas egyenruhában mentette az üldözötteket az általa létrehozott védett házban. Felsorolni is lehetetlen a kategóriákat e bevezetőben, melyek ezt a sokarcú reneszánsz polihisztort jelentik. Életét nem egyszer kellett nulláról újraterveznie, de bármily sötét idők is következtek, mindig feltalálta magát s az újakezdekor mindig szintet is lépett.

Hogy mi nem volt Yerecián Ara életében? Erre talán könnyebb lenne válaszolni, mint arra, hogy mi volt. Íme rögtön az elején egy csokor abból, amit foglalkozásszerűen kellett úznie, amikor az élet elétárta új lapjait. Volt cserkészmozgalmista, a Moulin Rouge és az Arizona mulatók táncosnőkért rajongó, női szabó, gyártulajdonos nagytőkés, életeket és embereket mentő, szükségkórház-vezető, hipnotizőr, keramikus, reklámszakember, kosztüm- és jelmeztervező, hadifogoly, zsenília-állatfigura gyártó és nemzetközi forgalmazó, orchideatermesztő. Örökségét továbbvivő, azonos nevű fiával idézzük fel Yerecián Ara emlékét.

Yerecián Ara: Rögtön az elején el kell mondanom, hogy apám nem sokat mesélt az életéről. Annál többet megtudtam róla a könyvből, amit kifejezetten nekem írt. Ez a sokfolytatásos regénybe illő történet Iszambulban kezdődik, a Török Oszmán Birodalomban, ahol éppen zajlik az első világháború leple alatt véghez vitt örmény népiirtás. Szülei a biztos pusztulás elől menekülnek Budapestre, ahol hontalanként, Nanzen útlevel segítségével sikerül letelepedni, ám a család egy része - édesapja is - Párizsba megy tovább. Ara egy ideig az anyjával Sophie-val a magyar fővárosban marad, apja után utazik Párizsba, ahol gyerekként nem érzi jól magát. Idegenként fogadják iskolatársai, beilleszkedése nem sikeres. Rendszeresen érik igazságtalan támadások, előítéletes inzultusok, amiket nem hagy szó nélkül, a vita olykor tettelegességig fajul. Hamarosan visszatér Budapestre, majd nem sokkal később anyja a velencei örmény papi iskolába Szt. Lázár szigetére küldi. Itt már hozzá hasonló, örmény gyermekekkel lehet együtt, akik a világ minden pontjáról érkeztek. Még néger is akadt köztük, akinek az apja volt örmény származású. Apám összetett, probléma megoldó képessége már itt is erőteljesen kirajzolódott. Emlékirataiban így emlékezik arra, hogyan jutott például gyümölcsökhöz, amiből kevés került az iskolai ebédlő asztalára: „Ellátásunk kiváló és bőséges volt, csak a gyümölcsadagot keveseltem, melyet naponta egyszer, az ebéd után kaptunk. Hamarosan találtam megoldást a problémára: volt egy igen lelkes természetrajz tanárunk, aki nagyon megörült, amikor megmutattam neki egy a kerti bogarakból és lepkékből összeállított gyűjteményem, és megkértem, hogy engedélyeztesse, hogy amíg a többi fiúk az ebéd utáni szieszta alatt az épületben pihennek, addig én a parkban bogarakat gyűjthessek. Az ötlet bevált, az engedélyt megkaptam. Naponta felügyelet nélkül kószálhattam a parkban és annyi gyümölcsöt fogyaszthattam, amennyi csak belémfért. A velencei egyházi iskolából ismét Budapestre vezetett az út, ahol akkor már sikeresen működött édesanyja Régiposta utcai divatszalonja, ahová a kor nagy sztárjai jártak, de megfordultak táncosnők is. Apám a szabómesterséget is kitanulta, de kedvtelésből gyakran rajzolt is a szalonban, itt figyelt fel apám tehetségére Miss Arizona, a híres mulató sztárja és tulajdonosa, aki munkát ajánlott apámnak. A revüképek táncosnőinek dresszeit kellett megterveznie, ő pedig boldogan vágott bele a kalandba és ebben is, mint szinte mindenben sikeresen helyt állt. A mulatók világa szinte egész életét végigkísérő szenvedéllyé vált. A buja kalandok és táncosnőkkel folytatott viszonyok számos alkalommal fordítottak apám sorsán. Életének egyik legellentmondásosabb fejezete, mikor a nemzeti szélsőjobboldal csábítására a nyilas mozgalom ifjútagozatának egyik vezetője lesz, ám ebből hamar kiábrándul, és hátat fordít a szervezetnek. Senki sem látja előre a sorsát, ő sem sejtette, hogy később még jól jön a nyilas egyenruha, mikor életét kockára téve „álruhában” tér vissza a Nyilas központba, hogy hamis engedélyt gépeljen egy irodai írógépen, pecsétet üssön rá, majd kifüggeszse a Bajcsy Zsilinszky úti ház kapujára. Apám így hozta létre azt a védett házat, ahol háromszáz zsidó életet mentett meg, s ami egészen a háború végéig szükségkórházként működött. Éppen nemrégiben volt annak a dokumentumfilmnek a bemutatója, ami apám életéről szól. Ezen a bemutatón találkozhattam egy majdnem száz éves hölgygel, aki maga számolt be meghatódottan és hálával teli szemekkel arról, hogy apám hogy állt ellen a nyilasok erőszakos behatolásakor, mikor a védett házat és a benne élőket kellett megóvnia.

A védett ház csak az egyik háborús fejezet: Mikor egyre nehezebbé vált az élet Magyarországon, apám akkor is sikeresen maradt talpon. A politikából kiábrándulva és a női szabósággal felhagyva, az Üllői úton nyitott műtermet, amelyben karikatúrákat és térképeket készített főként újságok részére. Jól sikerült grafikai elismerést keltettek, felfigyeltek rá. Így lett egy napilap ifjúsági rovatának vezetője, népszerű képregényeit hetente publikálhatta. Ebben az időszakban kereste fel egy régi ismerőse, aki társat keresett egy újfajta mosószer bevezetéséhez. A találmány a vadgesztenye kiváló mosóhatását használta fel. Apámék az anyukájától kapott 500 pengős kölcsönből a műtermet vegyi üzemmé átalakítva mosószappant készítettek az országszerte cserkeszcsapatokkal begyűjtött és tőlük felvásárolt vadgesztenyéből. Mivel mosószerből általános hiány volt a háborús időszakban, egy-kettőre kinőtte magát a vállalkozás. Nagyobb telephelyre költöztek és igazi gyárként folytatták Nitrokémia Vegyipari Művek név alatt. Jeretzián Ara egyre több embernek adott munkát, és mint későbbi élete során is oly sokszor, nem feledkezett meg a nála nehezebb sorsúakról sem. Évi jövedelmének egynegyedét a Vöröskereszt és honvédeinek javára ajánlotta fel. A háború hiába ért véget az oroszok bevonulásával, apámat a nyilas múltja miatt azonnal letartóztatták és deportálták a Szovjetunióba. Ahogy ő mesélte, a fogságban az életben maradását az örmény származásának köszönhette. Valamelyik orosz faluban ráparancsoltak, hogy ásson egy gödröt magának, hogy beleférjen állva. Erre volt fél órája. Mikor megásta, betuszkolták a gödörbe és egy ráccsal lezárták. Így tartották több hétig, miközben megpróbálták vele aláíratni egy papírt, amiben elismeri bűnösségét. Ellenállt, pedig még a haját is kitépték a rácson keresztül. Az egyik ór örmény volt, miután meghallotta apám nevét, szólt neki, hogy semmiképpen ne írja alá a papírt. Akik mégis megtörtek és elismerték bűnösségüket, azokat ugyanis azonnal kivégezték az oroszok. Hogy valahogy könnyebb legyen elviselni a sírbörtönt, apám agyagot kapart ki a verem falából, s kis szobrokat mintázott belőle. Ezt kiadta az öröknek, akik meg eladták, nagy sikere volt. Így ő egy kicsit több élelemhez jutott, így sikerült átvészelnie ezt a helyzetet. Nagyanyám ekkor mindenét pénzzé tette, arannyal készpénzzel, ékszerekkel elindult vonaton a Szovjetunió felé, hogy kiváltsa apámat, akit közben éppen szabadon engedtek. Így pont elkerülték egymást, de végül is apám hadifogsága szerencsésen véget ért. Mikor hazatért a megmentett, túlélő zsidó orvosok apám tiszteletére egy hála rendezvényt szerveztek a Béke szállóban. Ők tehát nem felejtették el, hogy mit tett értük, s a kapcsolatot élete végéig tartotta is velük. Később apám megkapta a Világ Igaza kitüntetését és a Jad Vasem kertjében ma is ott áll az általa ültetett fa. Megható volt az a pillanat is, amikor a közös sors jegyében tartottak közös emlékeztést a legnagyobb amerikai örmény közösség városában Glendale-ben. Itt azokat részesítették kitüntetésben, akik örményként mentettek zsidókat a vészidőszakban. Apámról is nagyon szépen megemlékeztek.

A háború után apám nagyon sokféle munkába belefogott, de végül is úgy döntött, hogy ismét önálló lesz. Kézügyessége megvolt, így raffiából kezdett öveket készíteni, majd selyemsálakat

gyártott. Máig emlékszem hogyan tanított meg ragasztóval a kontúrokat kifűjni. Ezután következett a második nagy sikerszéria. Gyapjú zseniáiból kezdett kis állatfigurákat gyártani, aminek egyedisége miatt óriási nemzetközi sikere lett. Abba a szerencsés helyzetbe került, hogy akkoriban – kommunista idők – dollárért megrendelték az ő termékeit, s ez lehetővé tette, engedélyezték neki, hogy egy évben egyszer kimenjen nyugatra, Bécsbe és dollár elszámolású üzleteket kössön. Ezt ő is maximálisan ki is tudta használni, jelentősen megnövekedett a forgalom. Szövetkezetek gyártották ezeket az ARA állatkák márkajelzésű figurákat. Ez azt eredményezte, hogy egy elég nehéz időszakban a családuk sokkal jobb módba került, mint bárki más. Az Eötvös utcában laktunk, s mikor sétáltam haza az iskolából, ami a Népköztársaság útján volt, és belestem az Eötvös utcába, láttam egyetlen autót az utca másik végén jobb oldalon. Az a miénk volt, egy Opel Karaván. Apám volt az egyetlen autótulajdonos az Eötvös utcában. Ez a viszonylagos jó mód később meg is bosszulta magát. Apám, aki talán már említettem nagy tisztelője volt a női nemnek, viszonyt folytatott a Moulin Rouge egyik táncosnőjével, akit Balogh Edinának hívtak. Ennek a lánynak apám mellett a kor egyik híres színésze is csapta a szelet, bizonyos Horváth Tivadar, aki nem nézte jó szemmel, hogy a lány apámmal is jóban van. Hogy-hogy nem az Ávó is megjelent és megfenyegették apámat, aki látva, hogy jól nem jöhet ki a dologból, kihasználva, hogy még van egy egyszeri kiutazásra szóló vízum. Gyorsan döntött és a legközelebbi bécsi utazásán kint maradt Ausztriában. Ebből tudtam mindig, hogy apám már otthon volt. Mindig előre tekintett, egyik vállalkozását követte a másik, és én hiába mondtam valamire, hogy nem értek hozzá, leintett azzal, hogy majd fogok. 17 évesen üzemvezetőt csinált belőlem, így az érettségire egyszerűen nem jutott időm. Bár több céget menedzseltem életem során, iskolai végzettségem csupán nyolc általános... Apám számára az intelligencia a problémamegoldó-képességgel volt egyenlő. „Fiam, mindegy mit csinálsz, csak egy picit jobban csináld, mint mindenki más” - érvelt. Üzleti tárgyalásra úgy küldött, hogyha bármiről kérdezik, értünk-e hozzá, gondolkodás nélkül vágjam rá, hogyne, természetesen - aztán majd megoldjuk. Így is volt. Emlékszem, 90 éves korában felhívott: “Figyelj, fiam, ezek a hülyék most kitalálták a CorellDraw helyett ezt a Photoshopot. Mindent másképp kell csinálni. Gyere már, a franc egye meg, mutasd meg, hogy kell használni.” De nem tudom - mondtam én. “Hát akkor ideje, hogy megtanuld” - mondta ő. Hát ilyen volt. Ami Nem mondom, néha egy-egy filmen, amiben megható vagy drámai jelenet volt, érzékenyült. De semmi több. Egyszerűen nem volt az a “feladós típus”. A háború, a diktatúrák idején megtanulta, hogy az élet küzdelem, és az ember csak akkor boldogul, ha sosem néz hátra. A Védett Ház című könyvét is csak azért írta meg, hogy az utókort emlékeztesse a szörnyűségekre. A fiataloknak az ő példájából is tanulva annyit üzennék, hogy mindig, minden körülmények között emberek tudjanak maradni. Ez a legfontosabb! A lányaimnak is azt mondom: Nem az a fontos, mit csinálsz, hanem az, hogy hogyan csinálsz. Mindig egy kicsit jobban csináld, mint mások! Tanulj meg az életedben nem reagálni, hanem agálni! Aki reagál, az manipulálható. Ha rossz irányba fordulnak a dolgok, lépj ki a sorból, válj ki a tömegből, ne hagyd, hogy elsodorjon a csordaszellem. Saját magad dönts! Több ezren köszönhetik az életüket annak, hogy apám ilyen meggyőződéssel élt.

Yerecián Ara - Az örmény Schindler, akinek nem volt listája

Írta: armenians.hu

2017. július 07. péntek, 07:53
